

Кримінальна відповідальність за порушення умов та порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ)

Звірко Олександр Євстафійович

доцент кафедри кримінально – правових дисциплін ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ», кандидат юридичних наук

Анотація

Стаття присвячена дослідженню правового аспекту застосування допоміжних репродуктивних технологій людини, а саме проблемі кримінальної відповідальності за порушення порядку та умов їх проведення. Автор пропонує своє бачення побудови та місця відповідної кримінально – правової норми в Кримінальному кодексі України.

У всьому світі стрімко розвиваються новітні технології репродукції людини, в тому числі пов'язані з сурогатним материнством, які набули поширення на комерційній основі в Україні.

Допоміжні репродуктивні технології (ДРТ) — це методики лікування безплідності, при яких маніпуляції з репродуктивними клітинами, окремі або всі етапи підготовки репродуктивних клітин, процеси запліднення та розвитку ембріонів до переносу їх у матку реципієнтки здійснюються в умовах *in vitro*. До методів ДРТ належать IVF, ICSI, внутрішньоматкова інсемінація, донація ооцитів, кріоконсервування й сурогатне материнство. Особливо проблемним з правової точки зору є сурогатне материнство, яке набуває дедалі більшого поширення у лікарській практиці.

Сурогатне материнство — це одна з репродуктивних технологій, за якою здорова жінка на основі угоди (договору) після штучного запліднення виношує та народжує дитину для іншої сім'ї. Зачаття відбувається в умовах спеціалізованого медичного закладу (без статевого акту), з метою чого

можуть використовуватися яйцеклітини та сперма безплідної подружньої пари або донорів [1].

Штучне запліднення та імплантація ембріона законодавчо закріплені в статті 48 чинного Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Згідно з цим Законом, застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється відповідно до умов та порядку, встановлених Міністерством охорони здоров'я України за медичними показаннями в повнолітньої жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці.

Медичний аспект сурогатного материнства в Україні регламентує наказ № 24 МОЗУ від 04.02.97 р. «Про затвердження умов та порядку застосування штучного запліднення та імплантації ембріона (ембріонів) та методів їх проведення».

В ст.121 Сімейного кодексу України загальною підставою виникнення прав та обов'язків матері, батька та дитини вважається походження дитини від батьків. Ромовська З.В. вважає, що тут йдеться про кровну спорідненість батьків та дитини [2, с.249]. Але при застосуванні сурогатного материнства і донорських матеріалів навряд чи можна говорити про кровну спорідненість батьків та дитини.

Ст.123 СКУ регулює визначення походження дитини від батька, матері при штучному заплідненні та імплантації ембріона. Але українське законодавство містить суттєві прогалини, відсутній єдиний законодавчий акт у зазначеній сфері, не визначено основних понять, зокрема сурогатна мати тощо [3].

Порушення встановленого законом умов та порядку застосування ДРТ становить надзвичайно високу небезпечність, оскільки мова йде про найвищу цінність - життя та здоров'я дітей, їх повноцінний духовний та фізичний розвиток. Крім того, ще недостатньо досліджено психологічні та генетичні наслідки застосування ДРТ. Лікарська практика стикається зі складними

етичними та релігійними перепонами. Тому в багатьох країнах обмежено чи взагалі заборонено застосування допоміжних репродуктивних технологій, особливо сурогатного материнства. Останнє заборонено законом в Австрії, Норвегії, Швеції, Франції, Італії, Швейцарії, Німеччині. У Бельгії, Ірландії, Фінляндії сурогатне материнство ніяк не регламентується законом, але існує. В Австралії, Великобританії, Данії, Ірландії, Канаді дозволене лише некомерційне сурогатне материнство. На комерційній основі воно дозволене у більшості штатів Америки, ПАР, Російській Федерації, Грузії та Україні [1].

Як відмічають фахівці [4.], недосконалість правового регулювання зазначених відносин на законодавчому рівні в Україні, неналежний контроль з боку держави, відсутність кримінальної відповідальності за порушення технологій репродукції людини у разі, якщо це призвело до завдання істотної шкоди здоров'ю матері чи дитини, створює умови для різноманітних зловживань, порушень прав дитини та батьків.

На сьогодні у Верховній Раді України зареєстровано декілька законопроектів, що стосуються сурогатного материнства. Один з них, законопроект № 8282 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій», навіть був прийнятий Верховною Радою 16.10.2012 р, але повернутий Президентом України для повторного розгляду. На мою думку, розумно на сьогоднішньому етапі розвитку ДРТ обмежити сферу їх застосування тільки подружжям за медичними показаннями. Згадані законопроекти не вирішують життєво важливого питання – захисту від злочинних посягань в процесі застосування ДРТ. Тому на часі назріло питання криміналізації діянь, пов'язаних з порушенням встановлених умов та порядку застосування ДРТ.

Відповідну кримінальну норму логічно помістити в розділі II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я» серед злочинів у медичній сфері, наприклад під номером ст.134 -1.

Родовим об'єктом зазначеного злочину виступають відносини з охорони життя та здоров'я батьків та дитини при застосуванні ДРТ, а також відносини у медичній сфері, що забезпечують дотримання встановлених правил (умов та порядку) проведення штучного запліднення, імплантації ембріона, виношування та народження дитини.

Об'єктивна сторона злочину буде полягати в порушенні встановлених нормативними актами правил (умов та порядку) застосування ДРТ. У разі спричинення внаслідок таких порушень смерті новонародженої дитини або матері чи завдання тяжкої шкоди їх здоров'ю повинна наступати відповідальність за особливо кваліфікований склад злочину. При цьому треба враховувати таку обставину як виправданий ризик у відповідності зі ст.42 КК України.

Суб'єктивна сторона має змішану форму вини – умисел щодо порушення встановлених правил та необережність щодо тяжких наслідків, у визначених випадках - мету та мотив.

Суб'єкт злочину – будь – яка фізична осудна особа, яка застосовує ДРТ, в тому числі медичні працівники клінік незалежно від форми власності.

Кваліфікуючими ознаками цього злочину доцільно визнати повторність, групу осіб за попередньою змовою, мету наживи чи продажу новонародженої дитини, застосування обману. Особливо кваліфікуючими ознаками – смерть чи інші тяжкі наслідки та організовану групу.

У примітці до цієї статті слід розкрити зміст поняття інших тяжких наслідків, до яких віднести тривалий розлад здоров'я матері чи дитини, їх інвалідність чи народження неповноцінної дитини.

Санкції частин пропонованої статті повинні носити альтернативний характер, передбачаючи покарання від штрафу до позбавлення волі, а для медичних працівників обов'язково додаткове покарання у вигляді заборони займатися лікувальною практикою у сфері застосування ДРТ. Конкретний розмір видів покарань потребує додаткового дослідження.

Кримінальна відповідальність фізичних осіб повинна супроводжуватися відповідальністю юридичних осіб – приватних комерційних клінік відповідно до правил розділу XIV- I Загальної частини КК України.

Запропонований склад злочину може утворювати сукупність злочинів, наприклад з такими як торгівля дітьми, вимагання шляхом шантажу, розголошення лікарської таємниці, викрадення та незаконне утримання новонародженої дитини, службовими злочинами тощо.

Отже, пропонується доповнити розділ II Особливої частини КК України статтею наступного змісту:

Ст.134-1. Порухення встановлених законом умов та порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій

1. Порухення встановлених законом умов та порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій, - карається ...

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб, з метою наживи чи продажу дитини, або із застосуванням обману, - караються ...

3. Ті самі дії, якщо вони спричинили смерть матері або дитини чи інші тяжкі наслідки, або вчинені організованою групою, - караються ...

Пункт 4 частини 1 статті 96-3 «Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально - правового характеру» розділу XIV- I КК України « Заходи кримінально – правового характеру щодо юридичних осіб», а також частину 2 цієї статті доповнити вказівкою на ст.134 -1 КК « Порухення встановлених законом порядку та умов застосування допоміжних репродуктивних технологій ».

Література:

1. Суррогатное материнство: <http://ru.wikipedia.org>.
2. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково - практичний коментар. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. - 532 с.
3. Бабич О. Правове регулювання сурогатного материнства в Україні. Сьогодення та перспективи // Газета «Новости медицины и фармации». - 16 (379) 2011. - <http://www.mif-ua.com/archive/article/21690>.
4. Вустенко В.В. Сурогатне материнство: правовий та морально-етичний аспекти // Газета «Новости медицины и фармации» 20(228) 2007. - <http://www.mif-ua.com/archive/article/4100>.

Звірко О. Є. Кримінальна відповідальність за порушення умов та порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ) / О. Є. Звірко // Сучасні науки: теорія і практика : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково – практичної заочної конференції (м. Київ, 27-28 червня 2014 р.) / Партнерство «Нова Освіта» - Київ : 2014. – С. 139 – 141.